6. La recuperació de la festa democràtica

En els últims anys del franquisme, i a mesura que algunes de les entitats tradicionals anaven experimentant una forta davallada, que s'estenia a activitats concretes com les festes majors, estava sorgint una nova forma d'organització que tindria un enorme protagonisme durant la transició. Es tracta, òbviament, de les associacions de veïns, que van vincular a la reivindicació dels problemes dels barris, sobretot la solució als dèficits de l'ensenyament, la sanitat, les zones verdes, etc., una forma d'ocupació del carrer que intentava ser, en la mesura que ho permetien les autoritats, lúdica i participativa. En la majoria dels casos, i fins a l'arribada de la democràcia, aquestes associacions van organitzar actes festius isolats, però sense poder organitzar veritables festes majors alternatives, tot i que aquesta denominació s'intentava usar com a referent del que es volia aconseguir. Així, per exemple, el novembre de 1972 l'Associació de Veïns de Sant Josep organitzà uns actes als quals va anomenar festa major, significativament «nuestra nueva fiesta mayor», que consistien en una gimcana infantil, sessió de cinema, xerrada sobre els joves, etcètera, tot plegat per confluir al final en una diada reivindicativa plantant arbres i plantes per demanar un parc públic. És a dir, la festa com a eina al servei de la reivindicació veïnal. Fets com aquests no van ser aïllats. El moviment reivindicatiu, i especialment el veïnal, va assajar contínuament de donar un caràcter lúdic i festiu a les seves activitats, encara que en ocasions les autoritats no ho permetien.

Tanmateix, en realitat no podem parlar de la recuperació del concepte de festa major popular fins als anys 1977-1978. Un concepte que intentava recuperar aspectes de la tradició, sobretot el contacte entre els veïns, però que pressuposava alhora una orientació molt renovada del que significava l'adaptació de les festes majors a aquella conjuntura tan especial, caracteritzada encara per un gran predomini de la reivindicació i la politització de la societat. Aquesta etapa també haurà d'incloure no només el sorgiment des de la base associativa d'una nova proposta de festes majors, notablement diferenciada i adaptada a cada barri, sinó que a més haurà de conviure amb un factor nou, el de la constitució i posada en marxa dels ajuntaments democràtics a partir de 1979, que intentaren també configurar una alternativa festiva que fes sortir la ciutat de la crisi que patia en aquesta qüestió.

En alguns barris de L'Hospitalet la progressiva importància del moviment associatiu en paral·lel a la interinitat de l'ajuntament fran-

quista en els anys 1975-1979 va tenir una traducció clara en la confrontació de dos models festius diferenciats. Als barris del Centre i Sant Josep, en canvi, el fet que la festa major s'hagués perdut a finals dels anys seixanta feia la qüestió diferent. Fins i tot l'existència de les entitats tradicionals que havien impulsat la festa en etapes anteriors podia donar lloc a petits experiments, encara que sense continuïtat, com el que va fer el Centre Catòlic l'any 1977, en tornar a celebrar la festa major d'hivern, amb una edició celebrada els dies 8, 10 i 11 de desembre, sota el lema «Recuperem les nostres festes», amb un programa que incloïa missa, exposició fotogràfica, sardanes, bàsquet i teatre.

Al barri del Centre la primera configuració documentada de la recuperació de la festa major correspon a l'any 1980, quan se celebraren unes anomenades «Festes d'estiu» del 20 al 24 de juny. Era el primer pas per formalitzar altre cop un esdeveniment com la festa major, i triava d'entrada l'opció de celebrar les festes al voltant de Sant Joan, tot i que sembla que els organitzadors no sabien dels primers intents que a finals dels anys seixanta s'havien fet per trobar una alternativa a les dates de Sant Roc, tan intempestives en el mes de vacances per excel·lència. De fet, la tria d'aquesta data fou una decisió transcendental, ja que ha marcat la celebració fins a l'actualitat. L'organització resultava un altre element curiós, ja que el nucli impulsor no era ni l'Ajuntament ni cap de les entitats tradicionals. El lapsus de més de 10 anys sense festa major, junt amb el transcendental canvi polític que s'havia produït al país amb la instauració de la democràcia, va fer possible un tomb molt notable. Així, el nucli organitzatiu era compost per una generació jove del barri, amb els germans Artells, Josep M. Flo, J. M. Ramos, Puri Loscos, els germans Parera, Josep Calvis, Carme Alzaga, Teresa Ribas, Angelica Arranz, Valldeperas, German Funes, entre altres, a més d'algun veterà com Andreu Trias. La majoria proce-

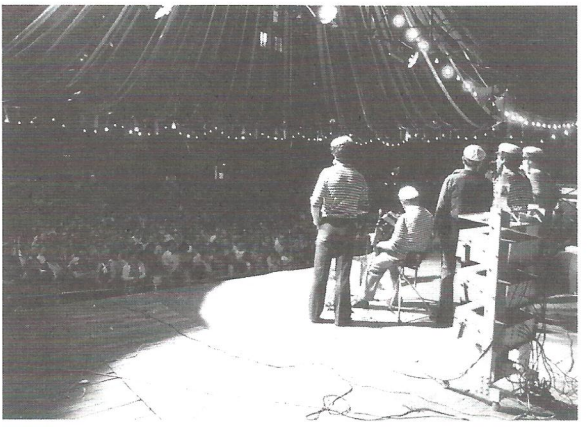
La Comissió fent valoració.
Font: Fons senyor Josep Calvis.

dien de l'Associació de Veïns del Centre. L'Ajuntament únicament hi tenia un paper de col·laborador, i les entitats tradicionalment organitzadores de la festa major, el Casino Nacional (ara Casino del Centre), i el Centre Catòlic, formaven part de la Comissió de festes com una entitat més. El Casino, a més, hi era gairebé només de forma nominal. De fet, el pes fonamental requeia en l'Associació de Veïns de L'Hospitalet-Centre, amb suports decisius com el del Grup d'Acció Teatral, l'Escola Patufet Sant Jordi, el Club d'Esplai Centre, la llibreria Els Pins i la revista *Papers de ciutat*. Era la mostra dels nuclis actius emergents al barri. Si ens hi fixem, cap d'aquestes entitats no havia participat en les festes dels anys seixanta, precisament perquè era el món associatiu organitzat que havia nascut al voltant de l'antifranquisme dels anys setanta.

El programa també resultava innovador. S'hi observa una voluntat de recuperació –o d'invenció– d'una imatgeria de la cultura catalana tradicional i també un intent de vincular aquest fenomen a l'activitat cultural. Per això s'hi feia cinema, teatre, s'hi presentava el llibre de l'escriptor del barri Joan Casas, *Pols de terrat* , hi havia sardanes i danses, i per primera vegada es programaven havaneres, fet que després esdevindria tradicional. Tots els actes se celebraven al carrer. No només els balls o les danses, sinó també les projeccions de cinema o el teatre. El carrer era així reivindicat i ocupat, i la participació podia esdevenir realment popular i massiva, fins al punt que s'organitzà un sopar de germanor al bell mig de la rambla Just Oliveras. Finalment, i entre els actes amb finalitat reivindicativa i contingut cultural, s'ha de remarcar el recordatori al passat agrícola de la ciutat, amb un mercat de la Unió de Pagesos i un recorregut en bicicleta per L'Hospitalet agrícola.

Amb tot, les festes de 1980 no poden ser considerades en sentit estricte com a festa

Dos actes de la festa major de 1980: presentació del llibre *Pols del terrat*, de Joan Casas i espectacle, per primera vegada, d'havaneres. Font: Fons senyor Josep Calvis.

major. Més aviat es tractà d'una provatura, que en ser satisfactòria va animar el nucli promotor a programar una veritable festa major, que començaria, doncs, el 1981, quan es formalitzà la recuperació. El programa anunciava ja una festa major amb majúscules i les activitats eren molt més nombroses. La consciència de represa, de vivència d'un fet històric, s'expressava molt clarament en la crida que s'incloïa en el programa. Pel que significa d'expressió del que es vivia en aquell moment el reproduïm:

Font: Fons senyor Josep Calvis.

«Reivindiquem el temps lliure com a temps de creixement col·lectiu, com a temps que ens permeti avançar cap a la realització individual i col·lectiva. Temps que ens permeti desenvolupar la nostra pròpia sensibilitat en el goig i el plaer. El gust de fer i construir plegats en ciutadania el nostre poble.

Creiem imprescindible recuperar el carrer com a lloc de trobada i de relació, creant noves formes de participació que ens ajudin a retrobar la nostra identitat.

Les celebracions col·lectives populars donen caràcter a la nostra cultura. Tradicionalment una d'aquestes celebracions ha estat la festa major, que a la nostra ciutat festivàvem per Sant Roc, al bell mig de l'estiu, el mes d'agost. Avui, però, la civilització urbana deixa buits els carrers per aquesta època. Calia trobar una altra data més adient. Així doncs, decidírem adoptar la de l'arribada de l'estiu, per Sant Joan, el temps de plenitud de la vida i el sol. Tots tenim presents moments d'aquesta nit en els nostres records d'infant, és part de la nostra cultura perquè ens hi identifiquem. I és en aquest sentit que cal recuperar la festa major, com un d'aquests senyals que ens identifiquen.»

Els castellers a la plaça de l'Ajuntament. Font: Fons senyor Josep Calvis.

Si ens fixem en aquesta veritable proclama observem com hi ha un vocabulari nou, en què la proposta festiva es defineix amb paraules com reivindicació, temps lliure, goig, plaer, ciutadania, recuperació, civilització urbana. Tot un programa nou.

Nit de Sant Joan. La foguera a la plaça de l'Ajuntament. Font: Fons senyor Josep Calvis.

Gràcies a l'informe que la Comissió va redactar després de celebrada la festa podem reconstruir les intencionalitats i l'estratègia que va seguir l'organització d'aquesta primera fes-

ta major de l'etapa democràtica. De l'esmentat informe es dedueix un elevat grau de reflexió prèvia a la celebració dels actes. Era evident que la redefinició, que intentaria recuperar allò tradicional que fos possible, precisava en canvi d'una nova radiografia del temps i de l'espai. El temps de la societat de consum, no de la societat agrària tradicional. L'espai era el d'un barri, al centre –no geogràfic, sinó administratiu i històric de la ciutat. D'una festa que havia d'assumir aquests dos fets, lluny de les pretensions d'aquella festa major «principal». En l'informe s'esmentava clarament:

> «Era, doncs, en aquest sentit que orientàvem la Festa: sentit col·lectiu, festa, participació activa de tots els sectors, consciència de barri i de ciutat immers en el seu context real: ciutat gran, obrera, industrial, del cinturó de Barcelona.»

Aspecte de l'engalanament de la plaça de l'Ajuntament. Font: Fons senyor Josep Calvis.

La comissió de festes va incloure-hi la majoria d'entitats del barri, i hi va incorporar els botiguers, que van tenir un paper destacat tant en l'aportació econòmica com amb un concurs d'aparadors, que a més servia per fer caliu, portant la festa a un àmbit tant quotidià com el dels comerços. La festa s'obria amb una cercavila, per intentar difondre l'aire festiu a tot el barri, i amb un pregó, en aquesta ocasió a càrrec de Joan Matas, comerciant i actor. El Centre Catòlic va recuperar la tradició d'organitzar sessions de teatre i sarsuela amb motiu de la festa, a càrrec del seu Quadre escènic i de grups aliens a

La festa major rep el suport dels comerços. Font: Fons senyor Josep Calvis.

l'entitat; es van programar una lectura de poemes i una conferència, xocolatades per a infants, bàsquet, torneig de minibàsquet, cursa popular, petanca, sardanes, concert de corals, cinema a l'aire lliure, rebuda de la flama del Canigó, revetlla, esmorzar col·lectiu, havaneres, focs artificials. De totes aquestes propostes cal parar atenció potser en el paper simbòlic de la recepció de la flama del Canigó, que aquells anys s'intentava reivindicar com a festa dels Països Catalans, així com la novetat que representà la cursa popular, veritable manifestació externa durant la transició del concepte de l'esport per a tothom, d'un esport popular.

La cercavila obria la festa major i cridava al pregó.
Font: Fons senyor Josep Calvis.

Pregó de Joan Mataas a la festa major.
Font: Fons senyor Josep Calvis.

La festa major d'aquell any va recuperar el costum de celebrar festes de carrer. Inicialment només al carrer Sant Joan, on es van programar activitats. Però també altres carrers es van guarnir: Sant Roc, Josep Maria de Sagarra, Príncep de Bergara, Rossend Arús, Xipreret, Santa Bàrbara, Sant Antoni, Joan Pallarès, Josep Prats, Molinès, Provença.

La convocatòria de 1982 reflectia la plenitud de la proposta encetada dos anys abans. El programa d'actes era força ampli, i incloïa actes considerats generals, més d'altres específics de les enti-

tats que componien la Comissió de Festes. Se'n comptabilitzaven 21 de ben diferents, a les quals caldria afegir els carrers que s'havien organitzat. Alguns únicament per guarnir i celebrar-hi un sopar. D'altres, per fer més activitats, com ara balls, jocs infantils, concerts, concursos diversos, etc. Entre els més actius cal esmentar els carrers Sant

Portada programa festa major del carrer Sant Joan. Font: Fons senyor Joan Noguera.

Concurs infantil de menjar síndries. Font: Fons senyor Josep Calvis.

Joan (el pioner), Josep Prats, Provença, Príncep de Bergara i Molinés. En total, 21 carrers, un enorme salt endavant. L'expansió de les festes dels carrers podia tenir, però, una valoració doble, ja que podia posar en perill un sentit de festa global de tot el barri. Alguns dels organitzadors ho entenien així, i creien que els actes centrals havien de reforçar-se amb la presència de la gent dels carrers, sense que les activitats dels carrers coincidissin amb els actes centrals. Aquest fou un tema de debat important en aquests anys, atesa la florida de les comissions de carrers. D'altra banda, el concurs d'aparadors, un altre element indicatiu d'implicació, va aconseguir la participació de 31 botigues.

El programa, molt ampli, s'assemblava força al de l'any anterior, tot i que hi havia novetats, com una nodrida programació de cinema a càrrec del Cine Club L'Hospitalet, que s'incorporava a la festa, o el muntatge d'un tren per a infants a càrrec dels Amics del Ferrocarril, o l'escalada al campanar de l'església a càrrec del Club Muntanyenc, entre altres.

Els Amics del Ferrocarril passegen nens i nenes a la pl. del Repartidor. Font: Fons senyor Josep Calvis.

Escalada al campanar de Santa Eulàlia de Mèrida. Iniciativa del Club Muntanyenc. Font: Fons senyor Josep Calvis.

Les edicions següents van seguir en la mateixa línia, amb una Comissió de festes composta tant per entitats com per comissions de carrer. Així, el 1983 eren 12 entitats i 15 comissions de carrer, xifres que van anar fluctuant poc. La presència institucional comença a fer-se notar. Així, en la lectura del pregó de 1983, a càrrec del Grup d'Acció Teatral, hi participaren l'alcalde de la ciutat i la directora general de Política Lingüística de la Generalitat. Del programa d'aquell any podríem destacar la representació de la sarsuela *La cançó de l'Empordà*, obra musicada pel compositor local Jaume Ventura Tort, que fou interpretada pel Quadre escènic del Centre Catòlic. També cal destacar

Portada del programa del Centre Catòlic. Presentació de la sarsuela *La cançó de l'Empordà*, obra musicada per Jaume Ventura Tort. Font: CEL'H, Arxiu Festiu.

d'aquell any que es va programar un recital del cantant Raimon en el marc d'una diada d'afirmació de la llengua i la cultura catalana inclosa en el programa de la festa major.

Si atenem els pressupostos econòmics de la festa major recuperada observem que voltava els dos milions de pessetes, excepte la de 1981, que fou de 939.000 pessetes; el 1982, 2.136.000; el 1983, 1.881.873; i el 1984, 2.285.000 pessetes. Les quatre fonts d'ingressos principals eren les aportacions d'entitats financeres, la subvenció municipal, l'aportació dels firaires i els recursos propis de la Comissió de festes.

Recital d'en Raimon a la plaça de l'Ajuntament. Festa major1983. Font: Fons senyor Josep Calvis.

El 1984 va ser un any de transició. La major part del nucli que l'havia promogut des de 1980, i sobretot 1981, va deixar gairebé en bloc l'organització de la festa. Alguns per cansament, altres perquè veien poc reconeguda la seva feina, uns darrers perquè estaven convençuts que havien cobert una etapa, la de la represa. En qualsevol cas, a partir de 1985 la direcció global de la festa va recaure en l'associació El Cau. De la mà d'aquesta entitat es va mantenir una dinàmica iniciada durant els anys anteriors: una força progressiva de les festes dels carrers, que en alguna ocasió podia anar en detriment dels actes centrals. Un intent d'implicar els carrers en els actes centrals fou la preparació del ninot de la foguera de Sant Joan, que s'encarregà rotativament cada any a una comissió de carrer, que finalment el dipositava a la foguera comuna instal·lada a la plaça davant l'església.

També s'observà un descens de la participació de les entitats en els actes de la festa major. I, a més, des de l'administració municipal van sorgir propostes d'actes d'àmbit ciutadà però ubicades al barri Centre, que van contribuir indirectament a afeblir la festa. Ens referim a les Festes de Primavera i en menor mesura a Firaciutat. Les Festes de Primavera, iniciades el 1982, potenciades els anys següents, i coincidents des de 1986 amb la festivitat de Sant Jordi com a festa local, representaren un impacte molt important en el panorama festiu local; de fet, podia ser considerat un intent de celebrar una festa major local, no de barri. La importància dels recursos que l'Ajuntament hi va abocar va donar un gran relleu a aquesta proposta, que se celebrava el mes d'abril, només a dos mesos de distància de la festa major, i molt centrada territorialment en el Centre, amb la presència dels firants, el recull de faules, etcètera, fins al punt que algunes persones

creien que aquella era la festa major del barri. En definitiva, altre cop apareixia la confusió entre la festa de la ciutat i la festa del barri, tan difícil de separar al barri antic de la ciutat.

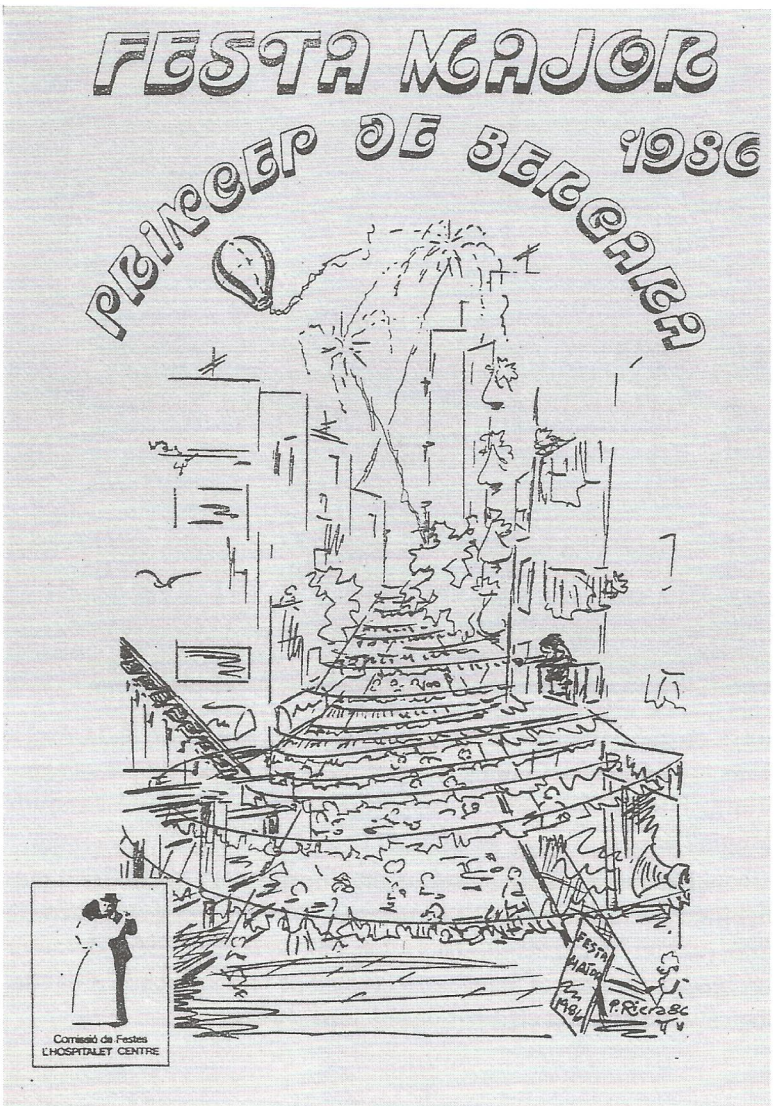
Tot aquest conjunt de qüestions van afeblir l'empenta inicial de 1980-1981, que havia nascut amb l'eufòria de la recuperació democràtica. Ara començava el més difícil, la continuïtat dins la normalitat, que va recaure fonamentalment en el nucli que es reunia al voltant d'El Cau, després La Terminal, encapçalat per Joan Garcia

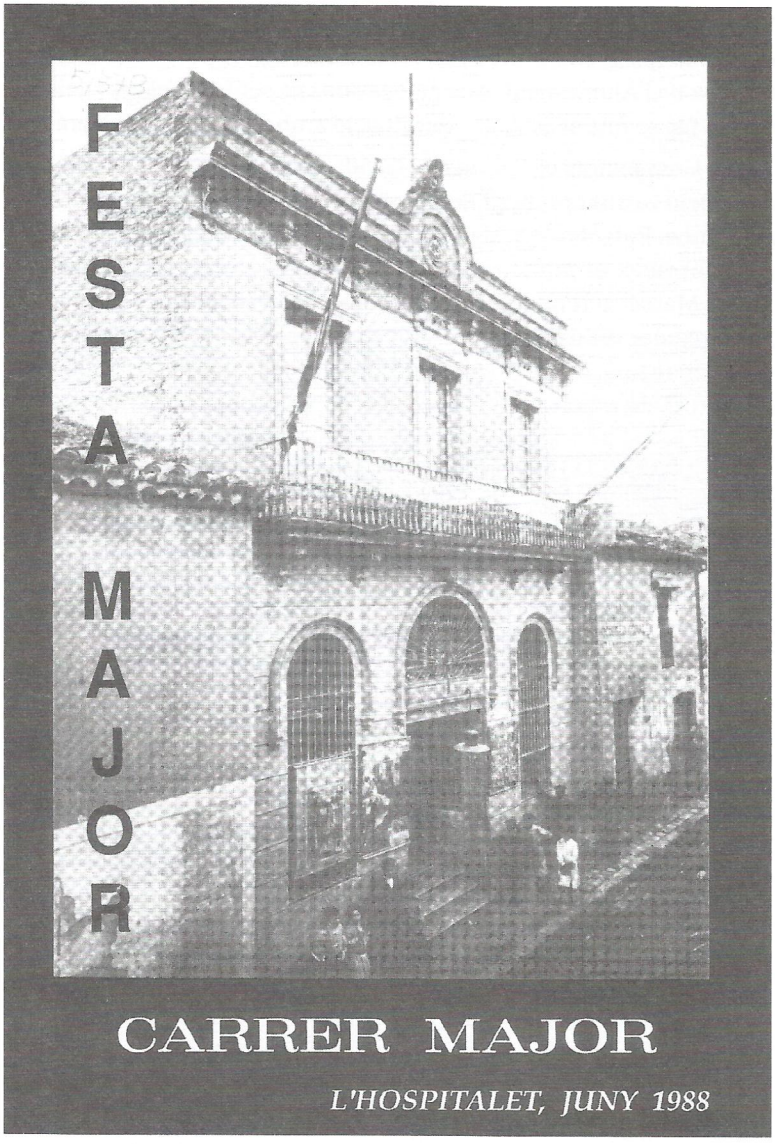
Font: Fons Comissió de Festes del Centre. Cessió senyor Joan Noguera.

Gussinyé. D'aquesta etapa cal valorar sobretot el manteniment de la festa, amb programes força elaborats, amb l'esforç pel guarniment de la plaça de l'Ajuntament, que en ocasions va ser força espectacular, i que va fer-se fins al 1988, la coordinació amb els carrers, etcètera.

Com en tots els àmbits de la vida local i del país, la institucionalització va anar prenent un pes decisiu. En la qüestió que ens ocupa, també. Potser com a signe d'aquest procés, en aquest cas de municipalització, el programa de 1987 inclogué un pòrtic a càrrec de Xavier Marcé, gerent del Patronat Municipal de Cultura, i d'Amadeu Juan, regidor d'Ensenyament, Cultura i Esports. Aquell any s'introduí un acte nou, la nit de cabaret. També se celebrà una trobada amb escriptors de relleu, sota el títol «De copes amb els nostres escrip-

Font: Fons Comissió de Festes del Centre. Cessió senyor Joan Noguera.

Font: Comissió de Festes del Centre. Cessió del senyor Joan Noguera.

tors», en què participaren Josep M. Ainaud, M. Àngels Anglada, Avel·lí Artís (Tísner), Paco Candel, Josep M. Carandell, Víctor Mora, Carme Riera, Isabel-Clara Simó, José M. Valverde i Manuel Vázquez Montalbán.

L'esquema de les activitats organitzades per la Comissió més habituals en aquests anys comprenia un inici amb pregó i espectacle amb cabaret o ball, diables i correfoc, ball de revetlla, trens de vapor viu, gegants, sardanes, havaneres i castell de focs artificials. A banda, lògicament, hi havia els actes de les comissions de carrer.

Correfoc a la plaça de l'Ajuntament. Festa major barri Centre 1988. Font: Fons senyor Josep Bonastre.

A partir de 1989 les festes majors van passar a dependre, en l'organigrama municipal, de la regidoria de Cultura a les regidories de Districte. En el programa de 1990 fou encapçalat per una salutació de Josep Baliu, regidor del Districte. En el terreny organitzatiu cal destacar l'aparició de la Comissió de festes Vell Can Bori i carrers del voltant, que s'encarregà de dinamitzar aquell sector del barri. Pel que fa a les activitats s'incorporà un correfoc i l'esmorzar típic del dia de Sant Joan. El programa de 1991 ve precedit per un encapçalament de David Pérez, regidor del districte, i s'hi afegeixen activitats com una desfilada de moda. D'aquest any cal fet esment d'una mancança: els gegants de la ciutat no van sortir a la festa major perquè estaven fets malbé. Per això el programa, reivindicant el paper que aquests havien de tenir, els reproduïa a la portada i hi dedicava el pòrtic, en defensa dels gegants de la ciutat. Aquesta qüestió va ser conflictiva un cop els gegants van ser arranjats, ja que des del Patronat Municipal de Cultura hi havia qui considerava que els gegants de la ciutat no havien de sortir al carrer amb motiu d'una festa que era de barri. Tanmateix, la tradició es va imposar, i el Roc i l'Eulàlia es van tornar a passejar a la cercavila de la festa major de 1992. Una edició en la qual s'hi incorporà la nova Associació de Veïns de L'Hospitalet-Centre, que organitzà diversos actes a la confluència de l'avinguda Carrilet amb la rambla Marina. La incorporació de l'AV, però, no va suposar un reforçament de l'estructura organitzativa central, ja que l'associació veïnal es com-

Cartell de festa major amb la imatge dels gegants de la ciutat. Font: Comissió de Festes del Centre. Cessió senyor Joan Noguera.

Cartell de festa major. Els protagonistes són veïns i veïnes del barri Centre. Font: Comissió de Festes del Centre. Cessió senyor Joan Noguera.

portava com una comissió de carrer. També caldria fer referència al concert de rock del grup local Prisioneros del placer.

El 1993 es va fer càrrec de l'organització central de la festa major una nova comissió de festes, presidida per Pere Según i Coll, i de la qual també formaven part Carme Briñas, Primitivo Souza, Pedro Toribio, Ramon Aparici i Joan Noguera. Som tan a prop de l'actualitat, que d'aquests últims anys només farem una breu ressenya, ja que manca perspectiva per analitzar-los.

Concurs de parades al Mercat. Ball de gitanes amb cogombres i albergínies. Font: Comissió de Festes del Centre. Cessió senyor Joan Noguera.

La novetat més important de la festa de 1993 fou el trasllat dels focs artificials, que van deixar per raons de seguretat la plaça de l'Ajuntament, i van ser ubicats a l'avinguda Carrilet, a la cantonada amb la rambla Marina. Possiblement aquesta decisió feia que perdés en vistositat, però guanyava en seguretat i també representava una descentralització més gran. També hi van aparèixer algunes activitats noves, com la sardi-

nada popular organitzada pel Mercat municipal –que va aprofitar la festa major per inaugurar la seva remodelació–, la concentració de gegants amb participació de gegants d'altres ciutats, l'aplec de

Font: Fons Comissió de Festes del Centre. Cessió senyor Joan Noguera.

vaporistes i amics del tren de cinc polzades, etcètera. I el programa va ser realitzat per primera vegada pel setmanari *De Tot i més*, amb un nou format.

Del 1994 destacaríem la incorporació al programa d'actes del col·lectiu d'okupes de La Vaqueria, amb jocs per a infants i una cercavila, la fira d'artesania, la instal·lació d'un bar a la plaça de l'Ajuntament i la festa de bateig d'un edifici del carrer Major com a «l'ateneïllo», com a seu social del Cine Club L'Hospitalet, Amics de l'Òpera i Centre d'Estudis de L'Hospitalet.

A partir del 1995 la Comissió de Festes va elegir com a president Joan Noguera. A la comissió intervingueren el Grup de Botigues del Centre, l'Ateneu de Cultura Popular, el Casal d'Avis del Centre, el Centre el Celler, l'Esplai Xixell, l'Agrupament Escolta Pica d'Estats i el Club Muntanyenc. A més, també hi participava la Comissió de Festes Vell Can Bori. En aquell any es va incorporar la festa de la cervesa. I una fira de pintors.

L'any següent la festa dels veïns de Can Bori apareixia formalment diferenciada, organitzada per l'Associació Recreativa i Cultural Vell Can Bori, que programava festes infantils, música, activitats esportives i balls regionals a càrrec de la Unión Extremeña.

Tradicional *sopar al carrer*, del carrer Príncep de Bergara. Any 1996. Font: Comissió de Festes del Centre. Cessió senyor Joan Noguera.

Tradicional *sopar al carrer*, del carrer Príncep de Bergara. Any 1996. Font: Comissió de Festes del Centre. Cessió senyor Joan Noguera.

La recuperació de les festes a Sant Josep

A Sant Josep l'empenta del moviment reivindicatiu dels últims anys del franquisme també va intentar donar a les seves protestes un caràcter lúdic sempre que era possible. En aquest sentit, tot i que sense formalitzar una festa major, ja hi hagueren alguns intents, com el que organitzaren el novembre de 1972, la «Tardorada», organitzada per l'Associació de Veïns, i que presentaven com «nuestra nueva fiesta mayor». Consistia en una gimcana per a infants, cinema per a la gent gran, cinema còmic, una taula rodona sobre el temps lliure dels joves, i una acció reivindicativa de construcció d'un parc públic al carrer Rodés, plantant arbres i plantes en un espai que el Pla Comarcal preveia com a zona verda. En la proposta inicial apareixia també una cercavila amb tres confraries que feien referència als problemes del barri: una havia de ser d'obrers per a la construcció d'una guarderia, una altra consistia en una brigada desratitzadora, i la darrera era formada per jardiners que havien de construir la zona verda. En definitiva, tot un exemple de com donar forma lúdica i participativa a un procés reivindicatiu.

Lògicament, aquest pòsit, aquesta nova tradició que s'anava forjant de lligar reivindicació i festa popular, va tenir la seva concreció en les festes de l'etapa de la transició política, en un marc de llibertat que afavoria aquest tipus de propostes.

La primera que hem trobat documentada és la de 1978, organitzada per l'Associació de Veïns, i titulada «Fiestas Populares Barrio San José». Se celebraren al voltant del primer de maig, i tenien una clara voluntat de marcar distàncies amb altre tipus de festes, per refermar un model que qualificaven de popular. La voluntat era totalment laica. Per tant, no es justificava així no celebrar la festa el dia del sant que donava nom al barri. A més, els organitzadors establien la diferenciació entre el que era festa tradicional i festa popular, que és pel que apostaven:

> «Hay que diferenciarlo. Una fiesta que nunca ha sido popular y sí tradicional del franquismo ha sido el 18 de Julio o día del Alzamiento Nacional. ¿Por qué ha sido?. Pensamos, y esto puede ser aclaratorio, porque este pueblo nunca colaboró de este Alzamiento; si después, en el Estadio Santiago Bernabéu, hacían que los trabajadores de las distintas nacionalidades bailasen y cantasen esto entraba dentro de la dura y simple represión del sistema. Hay que seguir diferenciando. Si el 1º de Mayo es una fiesta popular y tradicional se debe a que la clase trabajadora sí que ha colaborado del movimiento obrero, de la lucha de los obreros contra el capitalismo. La lástima es que no se pueda celebrar todavía en fiesta –y no sabemos hasta cuándo–, porque la siembra que cada día van plantando los

trabajadores con su lucha no se puede recoger. Esta es la lástima... pero bueno. La Fiesta Major de nuestro barrio coincide con el día de los trabajadores e intentaremos que ésta recoja el sentir de nuestros problemas porque es una "...fiesta del pueblo", y esperamos que vosotros, vecinos, participéis de ella pasándolo bien porque es una fiesta "...para el pueblo". Y no hay más vuelta de hoja, creemos.»

Tota una declaració de principis pròpia d'uns anys de gran politització del moviment reivindicatiu, que aspirava a produir un canvi

Portada revista *tots x tots* de l'AAVV de Sant Josep. Font: CEL'H. Fons BABEL'H.

social notable, i que lògicament es traduïa en els plantejaments del paper que hi havia de tenir el fenomen festiu.

L'any següent, el 1979, pocs dies després de l'elecció del primer ajuntament democràtic es van celebrar, altre cop, festes a Sant Josep, organitzades per l'Associació de Veïns, amb l'ajut dels firaires. Les dates seguien sent al voltant del primer de maig, amb una clara voluntat de referència a la festa dels treballadors.

Font: CEL'H, Arxiu Festiu.

A partir de 1982 la festa major també es denominava en alguns papers com a Festes Populars; va ser organitzada ja per la Comissió de festes, amb la col·laboració del Patronat Municipal de Cultura de l'Ajuntament. La Comissió la integraven l'Associació de Veïns del barri, la dels blocs Ciutat Comtal, el Club Infantil i Juvenil, el Grup d'Amics de la Sardana de l'AV, les associacions de pares dels col·legis Muntanya i Acadèmia Sant Josep, i dues comissions de carrer, la del Joan Maragall i la del Sant Josep.

La durada de la festa es va allargar i comprenia ja dos caps de setmana, del 30 d'abril al 9 de maig. El programa incloïa teatre infantil i juvenil, sopars populars al carrer, un recital de Quintín Cabrera, exponent dels cantautors sud-americans, festivals infantils, activitats esportives, sardanes i corals, exposició de pintura, cinema, diversos balls, havaneres i focs artificials.

Per la convocatòria de 1983, la Comissió de Festes es va veure sensiblement reduïda, i formada tan sols per l'Associació de Veïns, el Club Infantil i Juvenil, i les comissions dels carrers Joan Maragall i Sant Josep. La presentació del programa se'n feia ressò, reconeixent la dificultat de trobar «material humà» que hi col·laborés. És curiós constatar com se seguia mantenint l'ús de la doble denominació de festa major i Festes Populars. Festa major a la publicitat realitzada des de l'Ajuntament, Festes Populars al programa fet directament des de la comissió. Perquè, si més no pel que fa als organitzadors, aquesta comissió seguia mantenint l'esperit reivindicatiu. Seguien associant a la festa la petició d'un parc per al barri, i mantenien el recordatori que la festa se celebrava en una data amb molta significació: «El día primero de Mayo significa un día de lucha y un día de fiesta para nuestro barrio, Sant Josep; no podía ser de otra manera en un barrio obrero.»

Del programa d'aquell any cal destacar com a activitat singular l'estrena d'una pel·lícula sobre el barri, *El amanecer de un barrio*, dirigida per José M. Morales, mestre del barri. La resta del programa reincidia en les propostes de l'any anterior, amb la presència d'algun artista conegut, com Rudy Ventura. Una altra qüestió important d'aquell any fou la separació de la festa major de l'Agrupació de Veïns dels Blocs Ciutat Comtal.

El 1984 s'afegí a la festa un concurs de guarniment d'aparadors comercials, la demostració de tren de vapor viu, una cursa popular i una vetllada flamenca. Pel que fa a les comissions de carrers va desaparèixer la del carrer Sant Josep, tot i que s'hi van fer activitats, i s'hi afegí la del carrer Alps (Josep Tarradellas). Alhora es van reincorporar a la festa del barri els veïns dels Blocs Ciutat Comtal, organitzant di-

Portada del programa de la festa major de Sant Josep.
Font: CEL'H, Arxiu Festiu.

versos actes a la plaça Sant Jordi. Un any més tard s'hi afegí la comissió del carrer Ventura Gassol.

En aquesta recuperació de la festa major de Sant Josep hi ha un fet que adquireix una notable singularitat. Es tracta dels gegants. Com se sap, tradicionalment els gegants sortien al carrer amb motiu de les processons religioses del Corpus, manifestació que va anar desapareixent a la segona meitat de la dècada dels seixanta. A partir de 1967 es produeix a L'Hospitalet el que podríem qualificar com una mena de «reconversió» del paper dels gegants. Aquests guanyen en una clara vocació lúdica i festiva, i perden les anteriors connotacions religioses. Fruit d'aquesta recuperació, i ja en l'etapa democràtica, l'existència del Grup de Geganters de Sant Josep propicia la cons-

El Pitusan, *el noi dels diaris*. Gegant del barri de Sant Josep. 1990. Font: *Gegants! Recull de capgrossos i gegants...* Ajuntament, 1997.

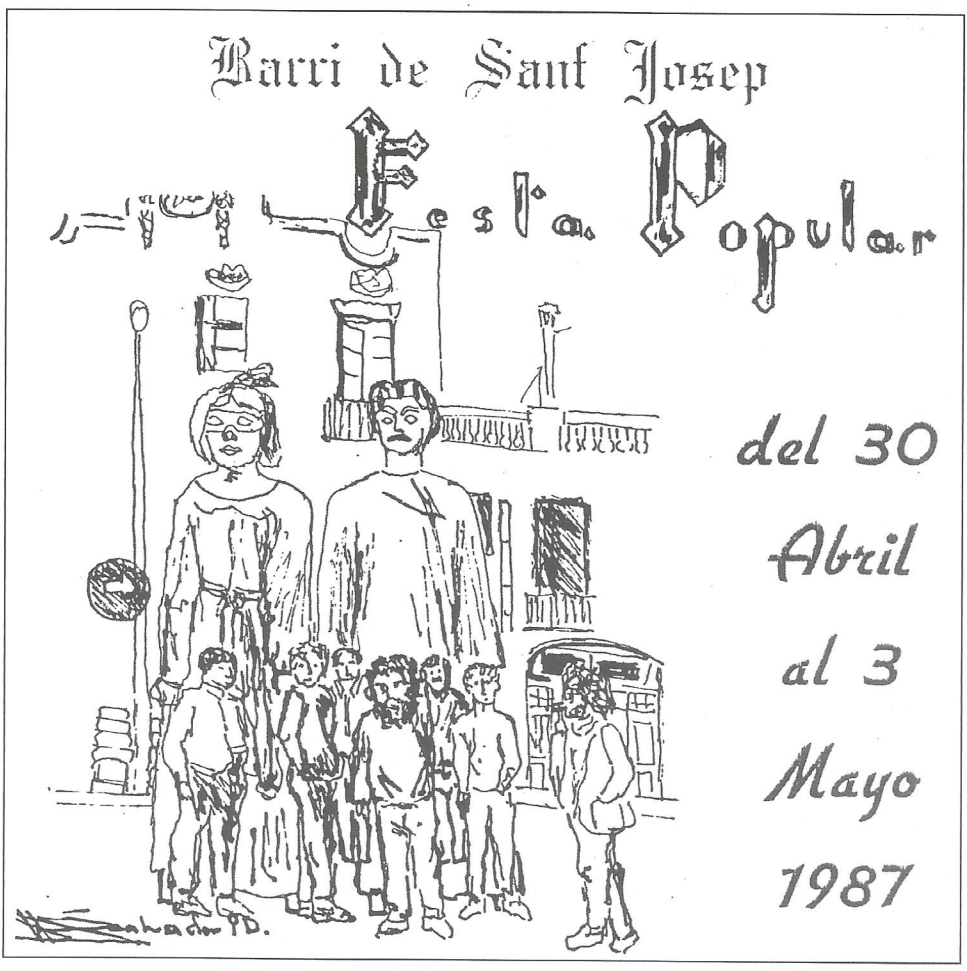
Gegant Peret i geganta Mariona.
Font: *Gegants! Recull de capgrossos i gegants...* Ajuntament, 1997.

trucció de diversos gegants que participen en la festa major del barri, i que normalment aprofiten aquesta efemèride per ser presentats en públic. L'any 1985 van ser creats dos gegants, el Peret i la Mariona. La seva primera aparició pública va ser amb motiu de la festa major de 1986, i van retirar-se amb motiu de la festa major del barri de 1993. En ocasió de la festa major de 1991 es va presentar un altre gegant, el Pitusan, inspirat en un personatge del barri. Finalment, a la festa major de 1993 es van presentar uns nous gegants construïts a l'Aula de Cultura de Sant Josep, el Fargot i la Fargueta, inspirats en la relació del barri amb la Farga.

Gegant Forgat i geganta Forqueta. Font: *Gegants! Recull de capgrossos i gegants...* Ajuntament, 1997.

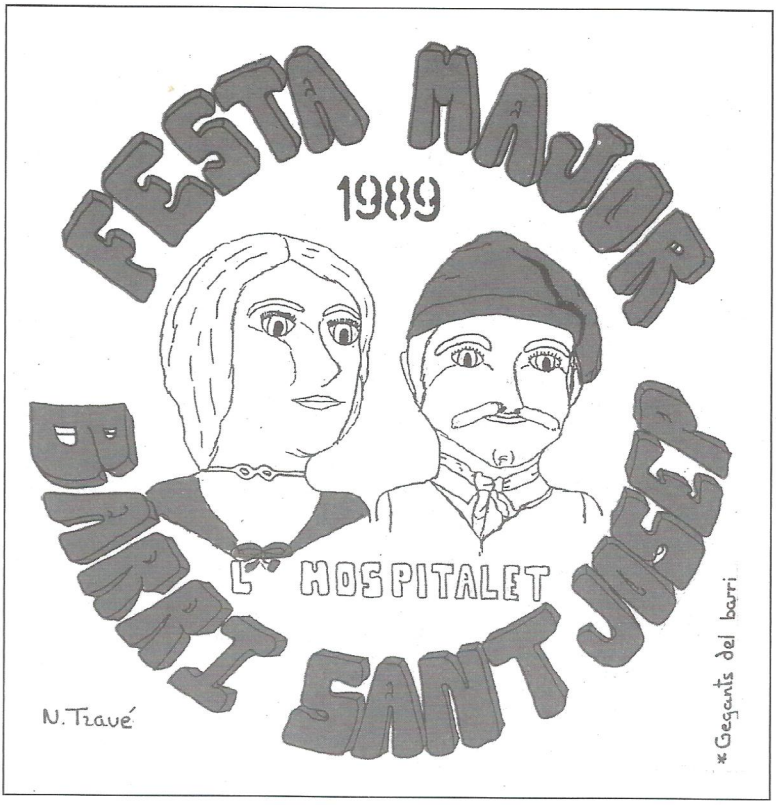
Respecte a la participació dels Blocs Ciutat Comtal sabem que el 1987 van tornar a celebrar la seva festa major específica, en les dates al voltant de la festivitat de la Mercè, festa patronal de Barcelona, organitzada per l'Agrupació de Veïns dels Blocs Ciutat Comtal. El programa habitual constava de cercavila, festival infantil, activitats esportives, cinema, sopar de germanor, ofrena a la verge de la Mercè, homenatge a la tercera edat, sardanes, ball i fi de festa amb traca final, un programa que més o menys s'ha repetit. Entre les novetats, el I torneig de bàsquet de la Mercè (1995) i la incorporació de les havaneres.

Portada del programa de la festa major del barri de Sant Josep. Font: CEL'H, Arxiu Festiu.

De la mateixa manera que en parlar de la festa de Sant Josep hem fet una referència específica al paper dels gegants en els últims anys, als Blocs Ciutat Comtal els últims anys han estat molt productius en la construcció de capgrossos, que lògicament han contribuït també a la dinamització de la seva festa major. El 1989 en van adquirir set, anomenats el Llop Ferotge, la Caputxeta Vermella, el Treballador, D'Artacan, la Mona Ballarina, l'Eugeni i el Ruc. Dos anys després van incorporar-ne quatre més: la Bruixa, la Montserrat, el Pobletà i el policia Jordi. Finalment, el 1997 es van presentar el Pep i la Mariona, batejats amb motiu de les festes de Sant Josep.

En canvi, la festa major de Sant Josep va patir una crisi el 1994 i 1995, anys en què va deixar de celebrar-se. A les mateixes dates només se seguia fent la trobada de gegants, una de les especificitats de la festa del barri. Al marge d'aquesta qüestió, que comentarem més enda-

Portada del programa de la festa major del barri de Sant Josep. Font: CEL'H, Arxiu Festiu.

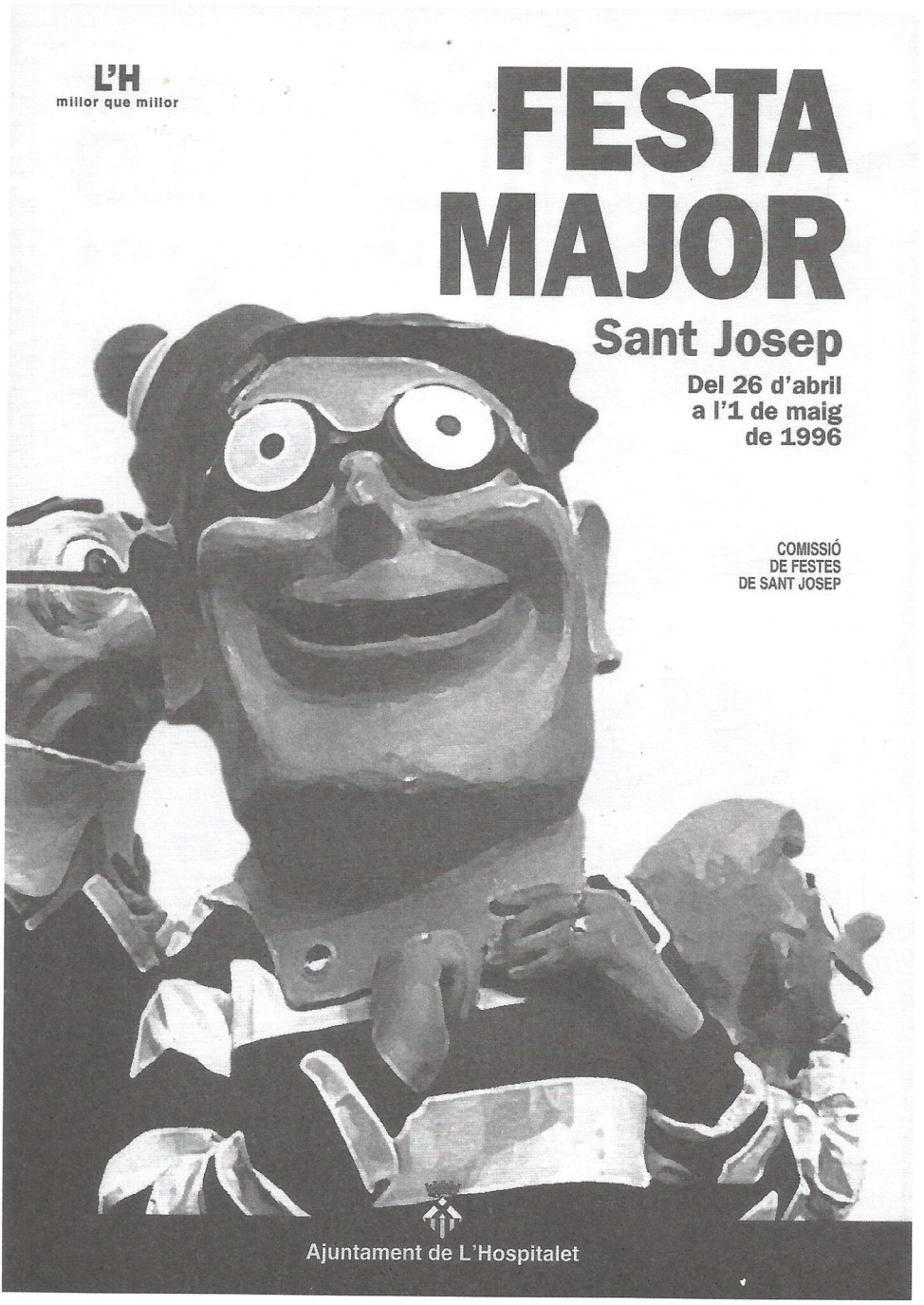

Capgrossos carrer Ciutat Comtal. Font: *Gegants! Recull de capgrossos i gegants...* Ajuntament, 1997.

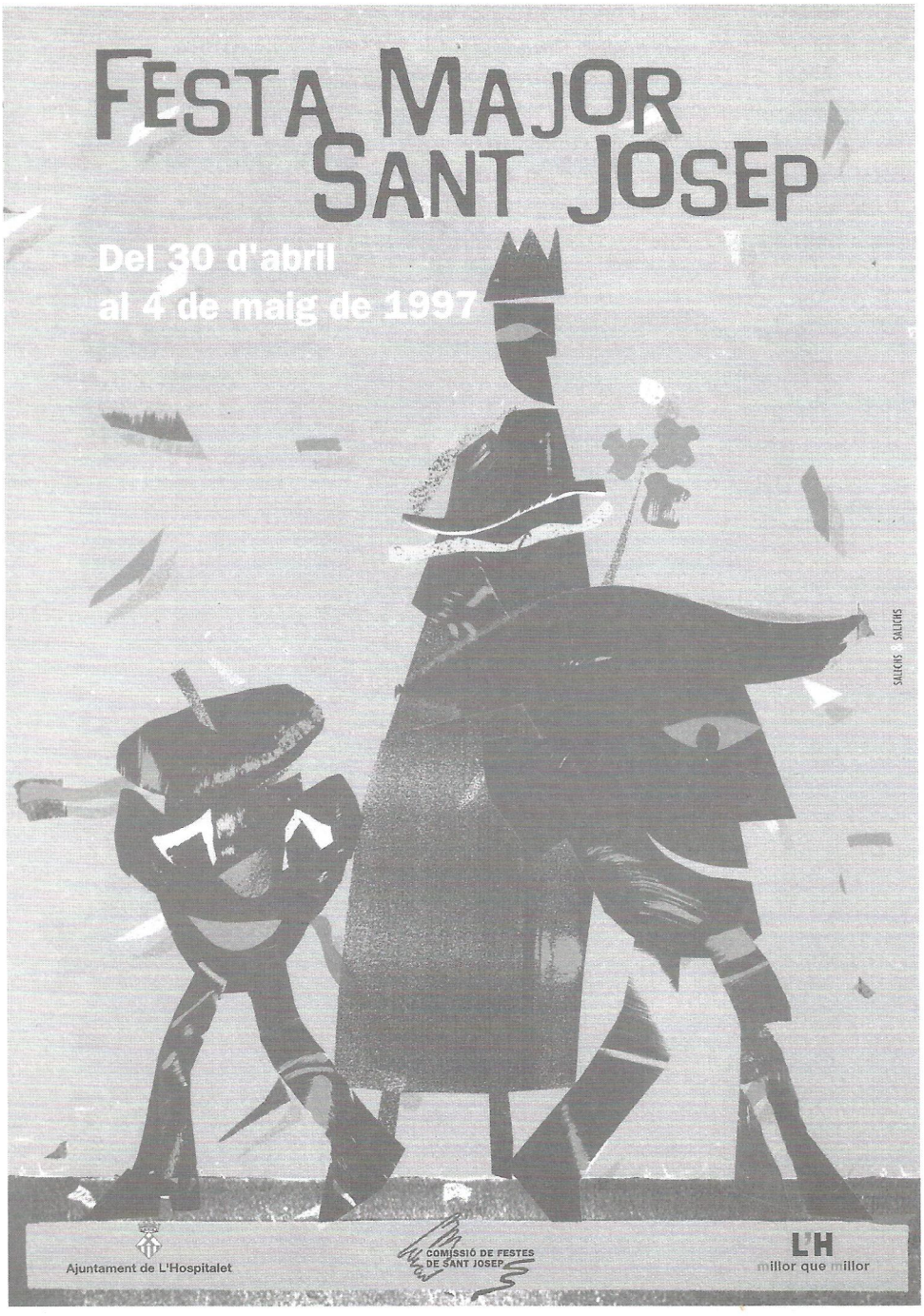
vant, el 1996 la festa major es va tornar a reprendre, tot i que sense la constitució formal encara d'una nova comissió de festes. Sembla que la nova iniciativa va partir sobretot des de l'Associació de Veïns del barri, que va impulsar la recuperació d'actes tradicionals com la cercavila o la cucanya. Alhora, el programa incloïa també la presència de trabucaires, activitats esportives, com les 12 hores de futbol sala, concert de la banda municipal, actes per a infants, havaneres, sardanes, quadre flamenc, cinema i esmorzar de germanor. La major part d'activitats es feien al parc de la Serp.

Cartell de festa major del barri de Sant Josep l'any 1996. Font: Comissió de Festes de Sant Josep. Cessió senyor Rojilla.

Portada programa de festa major del barri de Sant Josep. Font: Comissió de Festes de Sant Josep. Cessió senyor Rojilla.

Programa de festa major del barri de Sant Josep.
Font: Comissió de Festes de Sant Josep. Cessió senyor Rojilla.

Portada programa de festa major del barri de Sant Josep. Font: Comissió de Festes de Sant Josep. Cessió senyor Rojilla.

Annex al capítol «La recuperació de la festa democràtica»

FIESTAS

En un principio los hombres se lo pasaban en grande y nadie buscó en ésto más razones de lo que sobresale de lo dicho. El hecho de la diversión, el jolgorio, el cachondeo.... nos preocupa, no de la misma manera que el aumento del tabaco o el aceite, pero sí como la actividad popular que la sociedad automatizada está destruyendo. Y más ahora, vecino, cuando por ahí se empieza a hacer chapuzas del simple hecho (¿lo sigue siendo todavía?) de la fiesta. La fiesta es un fin en sí misma: saltamos, bailamos, bebemos y nos pasamos de la rosca preestablecida, porque de esta manera estamos bien, porque rompemos el cascarón de vecino de enfrente o de fulanito de tal y entonces, de repente, te empiezas a comunicar que es una maravilla. Entre tantas otras cosas más.

Hemos organizado, como esperamos os esteis o habéis dado cuenta, unas fiestas, y sin pensarlo nada, v vamos y le ponemos de nombre "Fiesta Popular", y ahora que nos ponemos serios frente al papel nos preguntamos ¿pero qué es una fiesta popular?. Vaya. Se nos ocurre contestar: una fiesta del pueblo y para el pueblo. Y nos parece que no es desacertada, pero algo habrá que explicarla.

LA FECHA DE LA FIESTA

¿Qué nos importa la fecha de la fiesta? ¿Qué nos importan los santos evangelistas Pedro y Juan a la hora de verbena?. Seamos sinceros. Pese a esta desfachatez por parte nuestra, hemos dicho algo que igual es cierto, pues aunque el calendario de festejos en el mundo urbano lo cubren en su mayor parte las fechas religiosas, nuestro olvido a la hora del rezo es mayúsculo. ¿Nos equivocamos? Sin embargo las mantenemos, ya lo creo si las mantenemos, y el ejemplo más ejemplar –si nos permitis la redundancia– es San Juan y San Pedro. Dos verbenas que se empalman en el plazo de una semana que, en algunos casos, estos dos santos los enjuagamos con la misma sangría, con la misma música y que por desgracia, al final, el puente se ve truncado por la vuelta del trabajo de siempre. ¿Quién no dice que la alegría que corre por la fiesta no es causa del cansancio de este trabajo?. Estas fiestas las mantenemos, y como diagnóstico final podríamos decir que es el hecho de divertirnos juntos, compartiendo los casi mismos problemas, lo que sostienen a estas alturas a los mencionados santísimos. Puede ser.

Hay celebraciones que como las que hemos señalado, pierden el sentido, en este caso el religioso, porque se impone el deseo de pasarlo bien sin más. Otras, cuyo sentido perdura todavía –éste es el caso del censurado Carnaval– son cortadas de raíz, y no por la voluntad popular, sino por la divina, es decir, las del poder, el Estado y su funcionario barcelonés el Sr. Gobernador Civil. La suspensión del "popular" carnaval el año pasado fue alegado por motivos de orden público. Puede ser también. Pero esta alteración del orden, nos inclinamos a pensar, venía dada ya por el hecho de que los vecinos celebrasen a sus anchas y como debe ser la festividad. El que a alguno se hubiera ocurrido ir disfrazado de Suárez o de

cerdo con chistera fumando un puro, es independiente de todo esto, o en todo caso es el sentir de un individuo con el que compartimos su ingenio cachondón. Lo que es el sentir particular de una persona, en algunos casos, se convierte en el sentir de todo un pueblo o comunidad, y es que la fiesta del pueblo está atada a su quehacer cotidiano, al trabajo, a la recogida de lo plantado, al desfogueo de todos sus pesares para con sus señores, patronos, ministros y su condición de pueblo explotado y oprimido.Esto es, la diversión para el merecido descanso, para el reencuentro como pueblo y demostrar que todavía quedan vestigios de una cultura "popular" cuyos únicos herederos somos nosotros mismos ("una fiesta del pueblo y para el pueblo"). La clase política "por derecho divino", queremos decir, alcaldes, concejales, gobernadores,... vamos gente de ésa, hasta ahora, se han limitado a ir en primera fila de las procesiones, agarrados de la cuerdecita que transporta al más que amarillento escapulario de la cofradía municipal, ¿o no se acuerdan?. Antes, a estas celebraciones exentas de religiosidad y oficialidad, la que partía solamente del calendario natural de la agricultura y por tanto del pueblo llano, les llamaban Paganas, e incluso, algunos estudiosillos de éstos, decían que practicaban el "culto negro", que había brujería. Ahora, a falta de que nos digan paganos, las estamos perdiendo año a año, por gracia de la sociedad que explota al hombre por el hombre, por gracia de una cadena que se llama: trabajar-comer-trabajar y no dejar que los eslavones se oxiden. En esta cadena, claro está, no entra las fiestas mayores, la verbena.

2

Reproducció de l'interior de la revista *tots x tots* de la AAVV de Sant Josep. Any 1978. Font: CEL'H. Fons BABEL'H.

POPULARES

FIESTA TRADICIONAL Y FIESTA POPULAR

Hay que diferenciarlo. Una fiesta que nunca ha sido popular y sí tradicional del franquismo, ha sido el 18 de Julio o día del Alzamiento Nacional. ¿Por qué ha sido?. Pensamos, y esto puede ser aclaratorio, porque este pueblo nunca colaboró de este Alzamiento; si despues, en el Estadio Santiago Bernabeu, hacían que los trabajadores de las distintas nacionalidades bailasen y cantasen ésto entraba dentro de la dura y simple represión del sistema. Hay que seguir diferenciando. Si el 1º de Mayo es una fiesta popular y tradicional se debe a que la clase trabajadora sí que ha colaborado del movimiento obrero, de la lucha de los obreros contra el capitalismo. La lástima es que no se pueda celebrar todavía en fiesta –y no sabemos hasta cuando–, porque la siembra que cada día van plantando los trabajadores con su lucha no se puede recoger. Esta es la lástima... pero bueno. La Fiesta Mayor de nuestro barrio coincide con el día de los trabajadores e intentaremos que ésta recoja el sentir de nuestros problemas porque es una "...fiesta del pueblo", y esperamos que vosotros, vecinos, participéis de ella pasandolo bien porque es una fiesta "...para el pueblo". Y no hay más vuelta de hoja, creemos.

La tradición en muchos casos ha sido impuesta y entonces el pueblo las ha abandonado; cuando la tradición era la propia de la cultura de la comunidad, han continuado. En las fiestas rurales, donde la hacendosa mano de la industrialización no ha marcado del todo el modo de vida, la conservación del espíritu Dionisiaco, que dirían los estudiosillos a que hacíamos referencia, se mantiene con más limpieza. Este espíritu de simpleza que hace que en un cierto pueblo todo el vecindario, mujeres, hombres, todo el mundo, se bañen en el vino que ha sido fruto de su trabajo; que hace que prendan fuego a un dragón creyendo que así ahuyentarán una serie de males que hace que en Vilanova se conserve –aunque su industrialización ya es grande– un carnaval del siglo XVIII. Son unos ejemplos.

Recuperemos nuestras "fiestas populares" porque esto será símbolo de que mantenemos la conciencia de identidad de una condición, la de pueblo, la de trabajador... y porque esto es saltarse a la torera, aunque por unos días, la cotidianeidad impuesta.

¡Pues Ale! Sin pregón y sin nada, a pasarlo bien.